

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Irina Võsar

HARIDUSLIKE ERIVAJADUSTEGA ÕPILASTE RAHULOLU
ÕPPEKESKKONNA JA TUGITEENUSTEGA ÜHE
KUTSEHARIDUSKESKUSE NÄITEL

bakalaureusetöö

Juhendaja: Jaan Kõrgesaar

Läbiv pealkiri: Hariduslike erivajadustega õpilaste rahulolu

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Jaan Kõrgesaar (PhD)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Piret Luik (PhD)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2014

Sisukord

Sisukord.....	2
Sissejuhatus	3
Uurimustöö teoreetilised lähtekohad.....	5
Hariduslik erivajadus.....	5
Raskused HEV õpilaste uurimisel.....	7
Õppekeskkond	8
Sotsiaalne ja vaimne õpikeskkond	9
Füüsiline õpikeskkond.....	10
Tugiteenused	11
Individuaalne õppekava.....	11
Tugipersonal ja tugisüsteem.....	11
Karjäärinõustamine.	13
Metoodika.....	14
Kvalitatiivne lähenemisviis	14
Valim.....	14
Uurimuse protseduur	15
Temaatiline sisuanalüüs	15
Tulemused	17
Arutelu.....	25
Kokkuvõte	28
Summary	29
Tänuõnad	30
Autorsuse kinnitus.....	31
Kasutatud kirjandus.....	32
Lisad.....	35

Sissejuhatus

Töö autor puutub kutseõpetajana töötades palju kokku hariduslike erivajadustega (HEV) õpilaste õpetamisega. Selleks, et neid efektiivsemalt õpetada, oleks vaja teada nende rahulolu tugisüsteemi ja praeguse õppekeskkonnaga. Teades õpilaste ootusi ja rahulolu saab õpetajaskonnaga muuta oma õppemeetodeid kui ka õppekeskkonda õpilastele meelepärasemaks.

Suurema osa oma väljaspool kodu olevast ajast veedavad lapsed koolis, seega on äärmiselt oluline, et keskkond, kus nad viibivad oleks turvaline, inimsõbralik ja meeldiva õhkkonnaga. Õpilaste rahulolu või rahulolematus oma kooliga näitab palju ka kooli kvaliteeti, samas on õpilaste rahulolu mõõtvaid uurimusi läbiviidud vähe (Pern, 2007). Suurbritannia Ofsted-uuringu põhjal põhjustab õpilaste seisukohtade küsimine ja nendega arvestamine õpilaste rahuolu kasvu (Ofsted, 2005). Uuritavas kutsekoolis ei ole varem läbi viidud hariduslike erivajadustega õpilaste rahulolu uuringuid, siis võib eeldada, et ka HEV õpilaste rahulolu kasvab, kui nendega sel teemal suheldakse ning sekkutakse valdkondades, kus rahulolematus on suurim ja sekkumine võimalik. Seadustes on paika pandud milline on kool, kus laps õpib, milline on selle keskkond ja õpetamise meetodid, samas tuuakse välja tugisüsteemide töö.

Uurimisprobleem on võimalik vastuolu kutsehariduskeskuse (KHK, edaspidi ka „kutsekool“ või „kool“) püüdluste ja olude vahel. Püüdlus on tagada HEV-, sh lihtsustatud õppekaval (LÕK) õppivatele õpilastele jõukohane üldharidus ning väljaõpe. Olud tähendavad piiratud oskusi ja võimalusi arendada ning kohandada õppekorraldust, õpikeskkonda ja tugisüsteeme. Osutatud vastuolu peaks kajastuma HEV-õpilaste uurimisel, mis keskendub rahulolu aspektidele õppekeskkonna ja tugisüsteemide suhtes ning teadlikkuse aspektidele tugisüsteemist. Teemavalikut mõjutas autori igapäevatöö HEV õpilastega ning selle aktuaalsus nii vaadeldavas KHK-s kui Eesti kutseõppeasutustes laiemalt.

Varasemad uuringud on näidanud, et HEV õpilased on väga huvitatud kutseõppeasutustes õppimisest, õppimist pidas tähtsaks 310-st vastanust 98% (Mutso, 2004). Uuritavasse kutsekooli asub igaaastaselt õppima ligikaudu sadakond registreeritud haridusliku erivajadusega õpilast. Suurem osa HEV õpilastest, kes kutseharidust omandama asuvad, on lõpetanud põhikooli LÕK põhjal. Väljatoodud õpilaste hulk näitab, et konkreetse õpilasgrupi rahulolu uuring on vajalik ja päevakorraline.

Bakalaureusetöö jaguneb neljaks peatükiks. Töö esimeses peatükis luuakse teoreetiline raamistik, mis käsitleb HEV õpilaste õpetamist antud kutsekoolis ja neile vajaliku õppekeskkonna olemasolu. Teises peatükis kirjeldab autor meetodikat, mida kasutati antud uurimuse läbiviimiseks. Kolmandas peatükis tuuakse välja tulemused õpilaste intervjuudest. Neljandas peatükis arutleb autor uurimusest saadud tulemuste üle.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida, kuidas kutsekooli hariduslike erivajadustega õpilased on teadlikud ja rahul tugisüsteemiga ja õppekeskkonnaga. Kõik uuringus osalenud HEV õpilased on õpiraskustega. Autor soovib uuringus leida vastused järgmistele uurimusküsimustele:

1. Milline on kutsekoolis õppivate hariduslike erivajadustega õpilaste rahulolu õppekeskkonnaga?
2. Milline on kutsekoolis õppivate hariduslike erivajadustega õpilaste rahulolu tugiteenustega?

Uurimustöö teoreetilised lähtekohad

Hariduslik erivajadus

Eesti Vabariigi seadustes ei ole lõpuni selget definitsiooni erivajadusest ja selle liigitusest. Tiina Kivirand märgib Õpetajate Lehe artiklis, et sõnapaar "hariduslik erivajadus" on muutunud igapäevase keelekasutuse osaks ja samuti ka omamoodi ametlikuks terminiks rahvusvahelisel tasandil. Eri riikides siiski käsitletakse seda terminit erinevalt, kui kümnekond aastat tagasi mõeldi selle termini all eelkõike mingit puuet siis praegusel ajal üldiselt mõeldakse selle all kõiki õpilasi, kel ühel või teisel põhjusel on oht jääda kõrvale võimetekohasest haridusest (Kivirand, 2014).

Õigusruumist leiame mõnevõrra erinevaid HEV määratlusi ja sätteid. Põhikooli ja gümnaasiumiseaduses kajastatakse erivajadustega õppijaid järgnevalt: §46. Haridusliku erivajadusega õpilane, lõige 1. Haridusliku erivajadusega õpilane on õpilane, kelle andekus, õpiraskused, tervise seisund, puue, käitumis- ja tundeeluhäired, pikemaajaline õpest eemalviibimine või kooli õppekeele ebapiisav valdamine toob kaasa vajaduse teha muudatusi või kohandusi õppe sisus, õppeprotsessis, õppe kestuses, õppekoormuses, õppekeskkonnas (nagu õppevahendid, spetsiaalse ettevalmistusega õpetajad), taotletavates õpitulemustes või õpetaja poolt klassiga töötamiseks koostatud töökavas (Põhikooli ja gümnaasiumiseadus, 2014).

§2. Põhikool ja gümnaasium ning nende tegutsemise vormid, lõige 4. Hariduslike erivajadustega õpilaste õppe paremaks korraldamiseks võib asutada ja pidada hariduslike erivajadustega õpilastele suunatud kooli. Riik tagab koolide asutamise ja pidamise nägemis-, kuulmis- ja kõnepuudega õpilastele, liikumispuudega õpilastele, kellel lisaks liikumispuudele esineb täiendav hariduslik erivajadus, liitpuudega õpilastele, intellektipuudega õpilastele, tundeelu- ja käitumishäiretega õpilastele ning kasvatuseritingimusi vajavatele õpilastele (Põhikooli ja gümnaasiumiseadus, 2014). Koolieelse lasteasutuse seadus toob välja järgmise: § 14. Erivajadustega lapsed, lõige 1. Keha-, kõne-, meele- või vaimupuuetega ning eriabi või erihoolust vajavatele lastele (edaspidi erivajadustega lapsed) loob valla- või linnavalitsus võimalused arenemiseks ja kasvamiseks elukohajärgses lasteasutuses (Koolieelse lasteasutuse seadus, 2013).

Rahvusvaheline hariduse standardliigitus (International Standard Classification of Education- ISCED) defineerib HEV järgmiselt: Hariduslik erivajadus - haridus, mis on kujundatud hõlbustamiseks õppetegevust nende hulgas, kes vajavad erinevatel põhjustel lisatuge, kohandatud pedagoogilisi meetodeid selleks, et õppetöös osaleda ning vajalik omandada. Põhjusteks võivad olla (kuid ei piirdu nendega) puudujäägid füüsilises, käitumuslikus, intellektuaalses, emotsionaalses või sotsiaalses võimekuses. Haridusprogrammid eripedagoogikas võivad järgida sarnast õppekava, mille alusel õpivad tavanoores, erandiks on siinkohal erisuguste lisaressursside pakkumine (nt spetsiifilise väljaõppega personal, abivahendid või ruum) ning kui vajalik, siis kohandatud õppevahendid või -ülesanded. Seesuguseid õppeprogramme saab pakkuda õpilastele, kes juba õpib mõne õppekava alusel või eraldi ruumis samas või erinevas haridusasutuses (UNESCO Institute for Statistics, 2012).

2013 aasta 13. detsembril kinnitas haridusminister HEV õpilaste õppekorralduse kontseptsiooni, milles on hariduslik erivajadus välja toodud järgmiselt:

Haridusliku erivajadusega õpilaseks loetakse õpilast, kes riiklikus õppekavas või temale koostatud individuaalses õppekavas püstitatud õpitulemuste saavutamiseks vajab täiendavate tugimeetmete rakendamist või eriõpe korraldust.

Omakorda liigitatakse kontseptsioonis HEV õpilased kahte kategooriasse:

HEV₁ õpilased: täiendavaid tugimeetmeid ja tingimusi vajavad õpilased – õpilased, kes tulenevalt nende ajutisest või spetsiifilistest õpiraskustest vajavad tavakoolis täiendavaid tugimeetmeid, eriõppe korraldust või tugispetsialistide teenuseid (õpiraskus, düsleksia, düsgraafia, lihtsustatud õpe, käitumisprobleemid jne).

HEV₂ õpilased: spetsiifilist õppekorraldust ja ressursimahukaid tugimeetmeid vajavad õpilased – õpilased, kes tulenevalt nende puudest või muust häirest vajavad spetsiifilist eriõppekorraldust ja ressursimahukate tugimeetmete rakendamist (raske nägemispuue, kõnepuue või kuulmispuue, toimetuleku- ja hooldusõpe, lihtsustatud õpe kaasuva puudega, liikumispuue kaasuva puudega, raske psüühikahäire, kasvatuseritingimusi vajavad õpilased) (Haridus ja teadusministeerium, 2013). Uuritavas koolis õpivad enamjaolt HEV₁ õpilased, kuid on ka üksikuid HEV₂ õpilasi.

Niisiis ühendab hariduslikku erivajadust vajadus läheneda õpilasele võimetekohase õpitulemuste saavutamiseks personaalselt ja viia sisse muudatusi, mis erinevad

tavaõppeprotsessist. Nendeks muudatusteks võivad olla erilise väljaõppega personali kasutamine, eriline õppekeskkond, individuaalne õppekava jne.

Jaan Kõrgesaar toob oma raamatus "Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse" välja kolm põhilist HEV liigitust, milleks on HEV sügavuse järgi, levist lähtudes haruldasteks ja sagedasteks ning tekkepõhjuste ja avaldumise eripära järgi. HEV enamlevinud põhjustajad on: sünnipärased või omandatud puuded, ebaadekvaatne ja/või vähe toimiv õpe ja kasvatus, õppekeelest erinev kodune keel koos eripärase kultuuritaustaga, vaesus koos kultuurinõrga kasvukeskkonnaga. HEV esinemissageduse üldine seaduspärasus on: mida raskem on puue, seda harvemini ta esineb. 3-5% andekaid õpilasi, 3-15% kergemaid kõne-, emotsionaal-, käitumis- ja õpiraskusi (võimete põhjal rühmitamise puhul kuni 25% õpilastest), 2-4% raskeid meele-, vaimu- ja kehapuudeid (Kõrgesaar, 2010).

Hetkel õpib Eestis kokku 135 000 õpilast kellest 17% ehk ligikaudu 24 000 on Eesti Hariduse Infosüsteemis märgitud haridusliku erivajadusega. Suurem osa nendest ehk 76% õpib tavakoolis. Raskemate hariduslike erivajadustega õpilaste hulk, kes vajavad spetsiifilist õppekorraldust ja mahukaid tugiteenuseid, on 3060, neist kolmandik õpib tavakoolis ja kaks kolmandikku erikoolis. Kokku on Eestis hetkel 43 erikooli, millest 24 on riigikoolid (Haridus ja Teadusministeerium, 2013). Kutseharidust omandab 2013/14 aastatel Eesti kutsehariduskoolides 885 erivajadusega õpilast (Haridussilm, 2014).

Raskused HEV õpilaste uurimisel

Töö autor on otsinud ja lugenud arvestatavat hulka kirjandust, sh uurimusi HEV õpilaste teemal ja ei ole leidnud vastust küsimusele, miks on HEV õpilasi üsna raske uurida, siis pöördus ta selle küsimusega uuritava kutsehariduskeskuse tugikeskuse sotsiaalpedagoogi poole, kes on töötanud kõnesolevas koolis alates 1984. aastast ja on ÜPUI (Ühiskondlik Pedagoogika Uurimise Instituut) liige ning tegelenud haridusteemaliste uurimistöödega.

Vastused küsimusele, mis teeb HEV õpilaste uurimise keeruliseks sai autor järgmised:

- suureks ebamugavuseks ja uurimistöö laabumise takistuseks on asjaolu, et õpilase tervisliku seisundi kohta andmete edastamine (arstide, tugispetsialistide, klassijuhatajate, õpetajate poolt) on keelatud
- käesolevaks ei ole enam kohustuslik ka põhikooli lõpetamisel iseloomustuse kirjutamine

- lapsevanemaid, hooldajaid jt on suunatud pigem tegeliku olukorra varjamisele kui avatusele
- hariduslikud erivajadused on igal õpilasel nii individuaalsed, et keeruline on leida mõõdikuid, mille järgi saaks neid grupeerida
- hariduslike erivajaduste tekkimise põhjuseid on reeglina väga erinevad - näiteks sünnitrauma, hilisemad tervisehäired, traumad, kodune keskkond, väärkohtlemine, koolikiusamine jms ja olukord nõuab ka erinevat lähenemist, erinevate tegevuste planeerimist
- suhtlemine õpilasega, tema lähedastega on aeganõudev erilise läbimõeldud ettevalmistuse tõttu ja läbiviimiseks vajaliku aja tõttu
- õpivõime, tervislik seisund, harjumused – vajavad enne uurimistöö alustamist mingisuguste mõõdikute abil määramist ja nende leidmisel on tarvis erinevate spetsialistide abi (E-kirjavahetus uuritava kooli sotsiaalpedagoogiga, 2014).

Õppekeskkond

Vastavalt Põhikooli riikliku õppekava § 6 lg1 mõistetakse õpikeskkonnana õpilasi ümbritseva vaimset, sotsiaalse ja füüsilise keskkonna kooslust, milles õpilased arenevad ja õpivad (Põhikooli riiklik õppekava, 2014).

Põhikooli ja gümnaasiumiseaduse § 4 lõikes 2 on kirjas, et koolide ülesanne on luua õpilasele eakohane, turvaline, positiivselt mõjuv ja arendav õppekeskkond, mis toetab tema õpihuvi ja õpioskuste, eneserefleksiooni ja kriitilise mõtlemisvõime, teadmiste ja tahteliste omaduste arengut, loovat eneseväljendust ning sotsiaalse ja kultuurilise identiteedi kujunemist (Põhikooli ja gümnaasiumiseadus, 2014).

Kutseõppeasutuse seadus toob §32. Õppekorralduse erisused, lõige 8 välja järgmise: kool võib õpilase individuaalsuse arvestamiseks teha muudatusi või kohandusi õppeajas, õppesisus, õppekorralduses ja õppekeskkonnas, koostades õpilasele kooli õppekava alusel individuaalse õppekava. Seejuures peavad individuaalse õppekava õpiväljundid kattuma kooli õppekavas kirjeldatutega. Individuaalse õppekava kinnitab kooli direktor (Kutseõppeasutuse seadus, 2014). Antud paragrahvist võib välja lugeda, et kool võib neid muudatusi teha, aga pole kohustatud seda tegema, mis võib tekitada olukorra, kus kohandusi vajav õpilane jääb õppetööga hätta juhul kui kool ei vaevu temaga personaalselt tegelema.

Õpetaja suur vastutus nii vaimse kui füüsilise õppekeskkonna kujundamisel tuleb välja ka õpetaja kutsestandardis, kus tuuakse välja, et õpetaja loob õppimist ning õppiija arengut toetava vaimselt ja füüsiliselt turvalise keskkonna, ennetab ja lahendab distsipliiniprobleeme, märkab õppiija erinevusi ja erivajadusi ning kaasab vajadusel õppiija arengu toetamiseks kolleege, tugispetsialiste ja lapsevanemaid (Õpetaja kutsestandard, 2013).

Sotsiaalne ja vaimne õpikeskkond. Sotsiaalse ja vaimse õpikeskkonna peab koolis looma kogu koolipere. Seaduses on ära toodud muuhulgas, et luuakse vastastikusel lugupidamisel ja üksteise seisukohtade arvestamisel põhinevad ning kokkuleppeid austavad suhted õpilaste, vanemate, õpetajate, kooli juhtkonna ning teiste õpetuse ja kasvatuses seotud osaliste vahel ning koheldakse kõiki õpilasi eelarvamusteta, õiglaselt ja võrdõiguslikult, austades nende eneseväarikust ning isikupära, vältides õpilastevahelist vägivalda ja kiusamist (Põhikooli riiklik õppekava, 2014).

Kuivõrd tõrjutus kaasõpilaste poolt võib põhjustada raskeid häireid laste ja noorukite emotsionaalsel kohanemisel ja üldises sotsiaalses arengus (Krull, 2000), peab koolis valitsema põhimõtte – igal õpilasel on õigus sellele, et teada siin ei alandata, ei kiusata, ei peksta (Krips, Siivelt, Rajasalu, 2002). Enamasti nimetavad koolid oma põhiväärtusteks vastastikust austust, turvalisust kõigile, tulemuslikkust ja püüdlikkust (Krips et al., 2002).

Tänapäeval üldise sotsiaalse keskkonna mõju pidevalt suureneb ja kohaliku eripära roll laste sotsiaalse teadvuse kujunemisel väheneb. Seda põhjustab üldine globaliseerumine, mille põhilisteks tööriistadeks on massikommunikatsioon: ajakirjandus, raadio, internet, eriti televisioon (Krull, 2000). Autori arvates edestavad kirjutatust poolteist aastakümnet hiljem televisiooni teised ekraanid ehk nutiseadmed ja TV sisu – sotsiaalmeedia. Massi- ja sotsiaalmeedia toimet hinnatakse kasvatuses seisukohalt pigem negatiivseks (Krips et al., 2012). Õpetajatöö nõuab eelkõige, et igat õpilast märgataks ja tunnustataks nende pingutusi ja õpiedu, mille saavutamiseks tuleks hoiduda õpilaste sildistamisest ja nende eneseusu vähendamisest (Põhikooli riiklik õppekava, 2014). Kõige olulisemana on välja toodud seda, et õpetajal peab olema positiivne hoiak õpilaste suhtes ja tema peaks olema ka see isik, kes alustab positiivsete suhete loomisega (Krips et al., 2002). Õpetajate suhtumine ja käitumine mõjutab õpilaste väärtussüsteeme, arusaamu ja hoiakuid, sest eeskujude järgi õpitakse ning kujundatakse väärtussüsteeme (Mutso, 2004).

Varasemas uuringus on välja toodud, et HEV õpilastele on üldainete õppimisel kõige raskem ainek arusaamine, konspekterimine ja iseseisvate tööde koostamine (vastavalt 62%, 76% ja 84%). Õpetajast arusaamist pidas raskeks 58% õpilastest. Selgus et õpilastel puudub oskus iseseisvate tööde koostamiseks, kuna õpetajad räägivad liiga kiiresti ning ei suudeta kuulnud meelde jätta ja kirja panna. Puudujääkidega koostatud konspektidest ei ole võimalik kodus materjali omandada, mille tulemusena tekivad lüngad õppimises. Samuti raskendab konspekterimist ebapiisav lugemis- ja kirjutamisoskus. Probleemide põhjusena toodi välja, et õpetajad ei oma piisavalt ettevalmistust õpetamiseks erivajadustega õpilasi (Mutso, 2004).

Füüsiline õpikeskkond. Edgar Krulli sõnul on õppekeskkonna füüsiline kujundamine äärmiselt oluline, tema sõnul algavad korrarikkumised just materiaalistest ohtudest nagu näiteks koolipinkide ebasobiv paigutus, õppevahendite ettevalmistamatus, õppevahendite raske kättesaadavus jne (Krull, 2000).

Seadus sätestab üldjoontes ning õppekava jagab soovitusi, mida järgida füüsilise keskkonna loomisel, muuhulgas märgib ära, et ruumide sisustus ning kujundus peaks olema õppe seisukohast otstarbekas, sisseseade ja õppevara nägema välja esteetilised. Õppes on võimalused kasutada internetiühendusega arvutit ja esitlustehnikat, õpilastel on võimalus kasutada kooliraamatukogu, kasutatakse eakohast ning individuaalsele eripärale kohandatavat õppevara, sealhulgas nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppematerjale. Seaduse kohaselt oleks õpet soovitav korraldada ka väljaspool kooli ruume ning virtuaalses õpikeskkonnas ning mitte unustades kehalise tegevuse ning tervislike eluviiside edendamise võimalusi (Põhikooli riiklik õppekava, 2014).

Õpikeskkondasid arendav ja uuriv organisatsioon Partnership for 21st Century Skills toob oma materjalides välja, et tänapäeva õpilased vajavad ligipääsu digitaalsetele vahenditele ning meediat sisaldavatele allikatele, mis aitavad neil avastada, mõista ja väljendada ennast maailmas milles nad homme elavad. Õpetajatel peab olema ligipääs vahenditele ja allikatele, et jagada teadmisi ja praktikat teiste professionaalidega, suhelda ekspertidega oma erialal ning olla ühenduses oma õpilaste, perekondade ja kogukondadega (Partnership for 21st Century Skills, s.a).

Tugiteenused

Tugiteenused on õpilase õppimist toetavad teenused: tugiõpe, õpiabi, psühholoogi nõustamine ja abi, sotsiaalpedagoogiline nõustamine ja abi, pikapäevarühm, jms (Tallinna Haridusamet, 2014).

Vastavalt kutseõppasutuse seadusele on kutseõppeasutusel kohustus põhiülesannete täitmiseks ja õppe kvaliteedi tagamiseks võimaldama õpilastele tugiteenuste, sealhulgas karjääriteenus, õpiabi, eri- ja sotsiaalpedagoogiline ja psühholoogiline teenus, ning kutseõppasutuse seaduses sätestatud tervishoiuteenuste kättesaadavus (Kutseõppeasutuse seadus, 2014).

Individuaalne õppekava. Kutseõppeasutuse seadus § 32 lõige 8 ütleb individuaalse õppekava kohta järgmist: Kool võib õpilase individuaalsuse arvestamiseks teha muudatusi või kohandusi õppeajas, õppesisus, õppekorralduses ja õppekeskkonnas, koostades õpilasele kooli õppekava alusel individuaalse õppekava. Seejuures peavad individuaalse õppekava õpiväljundid kattuma kooli õppekavas kirjeldatutega. Individuaalse õppekava kinnitab kooli direktor (Kutseõppeasutuse seadus, 2014).

Üheks peamiseks õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks on õpilase individuaalse arengu märkamine, mis eeldab õpilase arengu jälgimist, varajast erivajaduste märkamist ning vajadusel tugiteenuste rakendamist (Kontor, Kulderknup, Randma, Tiirmaa, 2013).

Individuaalne õppekava koostatakse lähtuvalt õppekavast, mille alusel õpilane õpib. Lihtsustatud õppekava aluseks saab olla põhikooli riiklik õppekava või siis põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava (Kontor, et al., 2013).

John Tomlinson on oma ettekandes toonud välja komponendid mis peaksid olema individuaalsel õppekeskkonnal: individuaalne õppeprogramm, õppekava mis toetab edusamme õppimisel, tõhus õpetamine, konsulteerimine, juhendamine ja esialgsed hinnangud, võimalused õpilasel arutada ja juhtida enda õppimist, õppimise toetamine, toetus õppijatele nagu näiteks lastesõime võimalus, hindamise kord, salvestamine ja saavutuste akrediteerimine, õppematerjalid ja ressursid, tehniline abi ja varustus, tehnilised õppevahendid, väljaõpetatud personal, füüsiliselt õppimiseks vajalikud olmetingimused näiteks õppeklassid/ruumid, söökla, raamatukogu (Tomlinson, 1996).

Tugipersonal ja tugisüsteem. Endiselt on koolides suureks väljakutseks õpiraskustega ja hariduslike erivajadustega laste nõustamine, nõuanded tihtipeale ei jõua seda vajavate inimesteni. Seetõttu on olnud lähiaastatel eesmärgiks rakendada meetmeid, mis aitavad tagada

haridustee jätkamise väljalangemisohus olevatele õpilastele, nende meetmete hulgas on näiteks pedagoogilis-psühholoogilise nõustamise tõhustamine kui ka abiõpetajate arvu suurendamine. Meetmed mis on välja toodud on abiõpetaja süsteemi põhimõtete väljatöötamine ja juurutamine ning nõustamisvõrgustike (õpiabikeskused, nõustamiskomisjonid) ja lõimitud nõustamismudeli (piirkondlikud pedagoogilis-psühholoogilised ning karjäärinõustamissüsteemid) arendamine (Kasemets. et al., 2008). Erinevate tugiteenuste (logopeedi, psühholoogi, sotsiaalpedagoogi jne) kättesaadavus, toimimine ja kvaliteet mõjutab oluliselt kooli akadeemilist ja sotsiaalset tulemuslikkust (Türk, et al., 2011).

Uuritavas KHK-s on täna tööl kolm sotsiaalpedagoogi, sotsiaaltöötaja ja koolipsühholoog. Lisaks on koostöös omavalitsusega palgatud õpilaste toetamiseks neli tugiisikut, kelleks on viipekeeletõlk ja tugiisikud, kes on toeks vaimse erivajadusega õpilastele.

Lisaks on uuritavas koolis õpilaste õppetöö toetamiseks loodud õpiabitoad. Õpiabitoad toetavad kahte õppeainet, nendeks on eesti keel ja matemaatika. Iga periood viiakse läbi õpilaste õppe edukuse jälgimiseks õppekodasid. Õppeaastas on kaheksa perioodi. Iga periood kestab viis nädalat. Iga perioodi järel toimuvad osakondade õppekojad, millest võtavad osa osakonnajuhataja, tugikeskuse sotsiaalpedagoog, vajadusel ka eripedagoog, karjäärinõustaja või psühholoog, kursusejuhataja ja õppevõlgnevustega õpilased. Iga õpilasega vesteldakse eraldi. Õpilasel on tarvis rääkida, mis on tema arvates õppevõlgnevustete tekkimise põhjused, mida on õpilane teinud järelvastamiseks, kas õpilane vajab mingisugust abi. Kui osakonna õppekojas selgub, et õpilase olukorda on tarvis arutada ka kooli õppekojas, siis kutsutakse õpilane kas üksi või koos vanematega olukorda arutama kooli õppekotta. Kooli õppekojast võtab osa direktori asetäitja õppetöö alal, tugisüsteemide osakonna juhataja, erialade osakonnajuhatajad, kooli psühholoog, sotsiaalpedagoog, eripedagoog, õppenõukogus valitud kaks õpetajate esindajat - üks kutseõpetaja ja üks üldaineteõpetaja, õpiedukusega raskustes olev õpilane kas üksi või koos vanematega (Uuritava kooli dokumentatsioon).

Koolis on loodud ka toimiv lastepäevahoiu teenus, mida kasutatakse igapäevaselt. Antud teenus on suureks abiks noortele emadele, kes soovivad oma haridusteed jätkata. Huvitegevuse arendamiseks on koolis huvijuht, kes koordineerib erinevate huviringide tegevust. Näiteks on koolis toimiv autotehnika ring, segaansambel, lauluring (Uuritava kooli kodulehekül, 2014).

Karjäärinõustamine. Varasem uuring erivajadustega õpilaste haridustee valikutest on välja toonud, et enamasti tuleb õpilastel elukutse valida liiga noorelt, kui ta pole selleks veel piisavalt küps. Tuuakse välja, et tegemist on kutsevaliku ühe paradoksiga, valikuid tuleb teha siis, kui selleks on liiga vähe teadmisi, analüüsisioskust ja kogemusi. Sageli see hirmutab noori või tekitab pingeid, tekib hirm valida valesti. Sellist olukorda soosib eelkõige infopuudus nii kutsevaliku kui iseenda võimete, soovide, vajaduste ja võimaluste osas (Mutso, Mägi, 2008).

Üldiselt tekitab HEV õpilastele hariduslikku ebavõrdsust piiratud loend erialasid, mida saab õppida pärast põhikooli lõpetamist põhihariduse lihtsustatud riikliku õppekava alusel (Mutso, Mägi, 2008). Uuritavas kutsehariduskeskuses on nendeks erialadeks pagar ja ehituspuusepp, autotehnik (autohooldusspetsialist). Karjäärinõustamine on uuritavas koolis kättesaadav kõigile, mistahes ajal. Kui õpilane leiab, et ta on oma valiku valesti teinud siis on tal alati võimalus pöörduda karjäärinõustaja poole ja saada sealt abi. HEV õpilastel on samuti võimalus valida mistahes eriala kui nad on lõpetanud põhikooli tavaõppekava alusel ning hinded vastavad nõuetele (Uuritava kooli dokumentatsioon, 2014).

Metoodika

Kvalitatiivne lähenemisviis

Kuna tegemist on selliste HEV lastega, kelle arvamusi rahulolust on raske teisendada skaaladele, viiakse uurimistöö läbi kvalitatiivse uurimusena. Samuti arvestati, et kvantitatiivse lähenemine eeldanuks struktureeritud küsimusi, mis võib HEV õpilasi uurides tekitada probleeme, kuna küsimusest mitteamusaamisel jäetakse sellele vastamata. Andmeid kogutakse intervjuudega. Intervjuu eeliseks teiste andmekogumismeetodite ees on paindlikkus, võimalus reguleerida andmekogumist vastavalt olukorrale ja vastajale (Laherand, 2008). Uurimismeetodina kasutati poolstruktureeritud intervjuud, sest see võimaldab vajadusel küsimusi ümber sõnastada selleks, et tagada nende arusaadavus vastajale, ning vajadusel küsida ka lisaküsimusi, kui vastajal on teema kohta rohkem rääkida. Kõige tähtsamaks on see, et küsimus annaks uuritavale võimaluse lisada oma kujutlusi ja elamusi (Virtanen, 2006, viidatud Laherand, 2008). HEV õpilaste puhul on autori arvates kõige õigem lähenemine personaalintervjuudega, mis tagab parema uurimisandmete saamise. Andmekogumiseks kasutatavad intervjuuküsimused (lisa 1) töötatakse välja koos sotsiaalpedagoogiga. Küsimuste arusaadavus püütakse tagada toetudes pilootintervjuule ühe hariduslikult erivajadusega õpilasega. Intervjuu käigus küsimuse sõnastust muudetakse või täpsustatakse, kui osutub, et küsimus ei olnud õpilasele arusaadav.

Valim

Autor kasutas uurimuse läbiviimiseks mugavusvalimit. Mugavusvalimi puhul toimub uuritavate valimine uurija jaoks nii öelda kergesti ehk mugavalt kättesaadavatest huvialustest (Õunapuu, 2012). Intervjuuks andis nõusoleku üheksa 16-24 aastast antud kutsekoolis õppivat HEV-õpilast, kelle seas oli nii LÕKi kui ka tavaõppekava alusel põhikooli lõpetanud õpilasi. Kuna kutsekooli tullaakse nii vahetult peale põhikooli kui ka hiljem, siis vanus varieerub suuresti. Samuti tekib suur vanusevahe sellest, et HEV õpilastele antakse õpingute lõpetamiseks üks lisaaasta ning osad õpilased otsustavad ka eriala vahetada. Intervjuud on läbi viidud kahel erialal, kus õpivad HEV õpilased, tulevaste pagarite ja ehituspuseppadega. Poisse intervjueris autor kokku viis ja tüdrukuid neli. Intervjueeritavate isikud jäävad töö tekstis anonüümseks, vajadusel kasutatakse nendele viitamiseks sõna "intervjueeritav".

Uurimuse protseduur

Kooli juhtkonnaga läbi rääkides ja kursusejuhatajalt nõusoleku saanuna lepiti õpilasega kokku täpne kuupäev ja kellaaeg ning koht kus intervjuud läbi viidi. Intervjuud viis autor läbi ajavahemikus 07.12.12- 28.02.13. Intervjuu kestis keskmiselt 20 minutit. Lühim intervjuu kestis 15 minutit ja pikim 25 minutit. Aega intervjuude läbiviimiseks ette antud ei olnud, kuna vestluse viis autor läbi koolitundide ajal. Intervjuu viidi läbi eraldi väikeses õppeklassis, kus ei olnud juurdepääsu kõrvalistele isikutele. Intervjuude läbiviimisel lähtuti uurimustöö eetikast, kaitstud oli kõigi osalejate inimõigused, vääriskus, tervis ja ohutus, mille saavutamiseks lähtuti kolmest põhimõttest: uuring ei tohi tekitada kahju, osalemine on vabatahtlik ning tuleb austada konfidentsiaalsust (McMillan & Weyers, 2012). Enne intervjuueerimist küsiti õpilastelt nõusolekut ning selgitati, et osalemine on vabatahtlik ja nad võivad loobuda, kui selleks soovi avaldavad. Samuti ei olnud õpilased kohustatud vastama kõigile küsimustele, kui see neile ebamugavust valmistas. Oluline oli intervjuu puhul tagada õpilaste heaolu. Õpilaste anonüümsuse kaitsmiseks ei avalikustata ei nende nimesid ega kooli nime. Intervjuude läbiviimine kooskõlastati kursusejuhatajaga. Lastevanemate käest luba küsimine polnud kursusejuhataja sõnul vajalik, kuna intervjuueeritavad on täisealised. Intervjuud salvestati digitaalselt ning transkribeeriti. Transkribeerimiseks kasutas autor laiatarbe tarkvara.

Uurimisküsimused (lisa 2) jagunesid teemade järgi järgmiselt: küsimused, mis uurisid õpilast rahulolu õppekeskkonnaga; rahulolu õppekorraldusega; rahulolu ja teadlikkust koolipoolt pakutavate tugiteenuste osas.

Temaatiline sisuanalüüs

Temaatiline sisuanalüüs võimaldab välja tuua varjatud tähendusi, intervjuueeritavate väärtusi ja hoiakuid. Tähtis on meeles pidada, et analüüsil on samuti oluline uurija arusaam, seetõttu on meetodi abil kodeerimine ja tõlgendamine läbi uurija teadmiste ja eneseväärtuste (Ezzy, 2002). Temaatilise sisuanalüüsi korral kasutatakse kodeerimist. Transkriptsioonid kodeeritakse ja koodidest moodustatakse suuremad kategooriad, mis annavad autorile võimaluse eristada olulisi ja vähemolulisi kategooriaid. Selle tõttu lihtsustub tekstide analüüs ning autor saab keskenduda uurimuse olulisematele teemadele lähtuval uurimuse eesmärkidest (Stemler, 2001). Analüüs on toimunud läbi intervjuu transkriptsiooni ja kodeerimise. Transkribeerimise kaudu kujunesid intervjuudest välja võtmesõnad ja fraasid, moodustati toorandmetest kogum, millele anti tõlgendus, tähendus ning mida koondati

vastavalt uurimuse eesmärgile. Edasi redutseeriti kogumeid, kuni jõuti uurimusküsimuse seisukohalt olulise, sisu kandva osani. Iga juhtumit käsitati ainulaadsena. Allpool kasutatakse analüüsi ilmestamiseks lõike intervjuudest, milles väljavõtted õpilaste intervjuudest on muutmata kujul ning välja toodud kaldkirjas.

Tulemused

Õpilaste arvamused uuritava kutsehariduskeskuse õppekeskkonna ja tugiteenuste kohta.

Õpilaste soovid asuda õppima just sellesse kooli. Intervjuude sissejuhatuses töid õpilased välja põhjused, miks nad asusid just sellesse kooli õppima. Enamus töid välja põhjusena, et tegemist on ainsa elukohajärgse kooliga, mis pakub kutseharidust. ... *sellepärast tulin siia, et elan siin linnas ja kooli tulla on lihtne* (intervjueeritav). ... *mul on kodu siin samas linnas* (intervjueeritav).

Lisaks toodi kolmel korral põhjusena välja, et ei sooritanud gümnaasiumisse õppima asumiseks vajalike teste piisavalt headele tulemustele. ... *ei saanud gümnaasiumisse sisse* (intervjueeritav).

Ühel korral toodi põhjuseks välja, et kodukohas puudusid sellised õppimisvõimalused ning antud koolis olid juba sõbrad õppimas. ... *minu kodu juures polnud sellist kooli... kaks minu sõpra ka juba õpivad siin* (intervjueeritav).

Õpilaste arvamused enda valitud eriala juures meeldivatest ja mitte meeldivatest teguritest. Eriala (pagar) juures meeldis mitmetele õpilastele küpsetamine ja saiakeste tegemine ning ka söögitegemine üldiselt. Ühel korral mainiti ära ka toiduhügieen. ... *eriala juures meeldib saiakesi teha ... toiduhügieen* (intervjueeritav). ... *mulle meeldib süüa teha* (intervjueeritav).

Toodi välja ka eriala lihtsust ning ka edaspidist enesetäiendamist ning karjääri võimalust antud erialal (pagar) ... *see on, tundus lihtne, et sellega saab hakkama* (intervjueeritav). ... *kui ma selle ära õpin siis ma saan ennast täiendada ja mul on võimalik selle erialaga tippu jõuda* (intervjueeritav).

Puuseppade erialal õppiv õpilane tõi välja, et talle meeldib tegeleda puiduga sest on seda ka varem kodus teinud ning ühel korral toodi välja, et saan oma kätega midagi teha ja õppida. ... *enda eriala juures meeldibki puiduga tegelemine* (intervjueeritav). ... *see, et ma saan oma kätega kõike teha ja õppida* (intervjueeritav).

Mitte meeldivatest teguritest ei toonud õpilased välja ühtegi.

Õpilaste seisukohad eriala vahetamise kohta. Uue eriala valiku võimalusel valiks uue eriala viis õpilast ja neli jätkaks õpinguid juba valitud erialal. Eriala vahetust pooldavate õpilaste seas oli kaks õpilast, kes oleksid soovinud minna pagari erialalt pagar-kondiitri erialale. Ühel juhul sooviti minna ka lastehoidu ning kaubandust õppima. Ehituspuuseppade puhul sooviti ühel juhul minna õppima tisleri erialale. ... *pagar-kondiiter, sest seda noh tahtsin üldjuhul tegema hakata* (intervjueeritav). ... *üldiselt jääks sama juurde, aga kui juurde tahaks õppida siis valiks tisleri* (intervjueeritav). ... *aasta tagasi oleks ma kindlasti vastanud teistmoodi, aga nüüd oleks jätnud sama* (intervjueeritav).

Õpilastele kõige rohkem meeldivate ja mitte meeldivate õppeained. Kõige meeldivamate õppeainetena toodi kahel puhul välja, et meeldivad nii eriala kui ka üldained. Ainult erialased ained ühel korral. Eraldi ainetena toodi kahel korral välja matemaatikat ja inglise keelt, ühel korral mainiti, keemiat, eesti keelt, ajalugu ja füüsikat. ... *erialaained ja ajalugu ja füüsika* (intervjueeritav). ... *matemaatika ja erialaained. Matemaatikas saan arvutustega endale vajalikud asjad välja arvutada. On lihtne* (intervjueeritav). ... *eee kehaline ja keemia, need on ka ja inglise keel need on kõik lihtsad ained ja meeldivad mulle* (intervjueeritav).

Mittemeeldivate ainetena toodi viiel korral välja matemaatikat, kahel korral inglise keelt ja ajalugu. Ühel korral mainiti ka rütmikat. Mittemeeldimise põhjustena toodi välja ainete raskust ja liiga palju juttu ajaloo puhul. ... *raskusi on inglise keelega ega muud ei ole* (intervjueeritav). ... *võibolla ainult kui matemaatika ja inglise keel* (intervjueeritav). ... *mmm mulle ei meeldi ajalugu ja matemaatika, lihtsalt sellepärast, et ajalugu mulle ei meeldi ja matemaatikat ma ei oska* (intervjueeritav).

Õpilaste arvamused kooliga kohanemise kohta. Kooliga kohanemise kohapealt tuli mitmeid erinevaid vastuseid. Oli neid õpilasi, kellel võttis kohanemine aega vaid paar päeva kui ka neid kellel võttis aega paar kuud. Eraldi toodi ühel korral välja ka kooli ja kodu vahelise transpordiga liikumist, et sellega kohanemine oli keerulisem kui kooli endaga. Ühel korral toodi välja ka uues koolis õigete klassiruumide leidmist ja erinevate korpuste vahelist jooksmist, et see olevat kõige raskem kohanemise juures. *Ohhh, ei teagi ei oskagi täpselt öelda... kuskil kolm-neli nädalat* (intervjueeritav). *Võttis aega paar kuud, alguses oli raske, päras läks kergemaks* (intervjueeritav). *2 päeva, midagi ei olnd eriti, lihtsalt see võibolla et*

nagu ma olen tavaliselt ise elan nagu Jõgeval, et lihtsalt nagu et ma pean bussidega koju käima nädalavahetustel ja niimoodi, see oli natuke keerulisem (intervjueeritav). ... mmm natuke ikka, mingi vähemalt mingi nädal aega, et õppida neid ruume tundma ja... mmm kõige raskem mmm ma ei tea... ma usun, et korpuste vaheline see edasi- tagasi jooksmine, see on nagu jah ...väsitab ära (intervjueeritav).

Uues koolis ringiliikumise ja tunniplaani järgi klassiruumide leidmine. Kooli territooriumil ringiliikumise harjumise üle eriti ei kurdetud, alguses oli küll natuke segadust olnud, kuid kohaneti kiiresti. Mainiti, et harjumine ei olnud keeruline ja info saadi alati kusagilt kätte. Samuti olid abiks klassikaaslased ja infokiosk. Ahh alguses üldse ma ajasin need korrused ja need kõik segi, aga siis kui ma nagu õppisin, käisin rohkem kooli peal ringi siis ma harjusin sellega ära ja teadsin kus mis asub (intervjueeritav). ... see oli nii lebo... mmm... eks ikka infokiosk ja oma mõistus..ää... tuupisin pähe, mis klassis on tund ja läksin sinna (intervjueeritav). ... mmm klassiõed, klassivennad (intervjueeritav). Mind ei ole keegi aidand, mul on üpris hea orienteerumis ee oskus (intervjueeritav).

Õpilaste enesetunne klassis. Enamus õpilasi oli klassiga rahul ja tunnevad ennast seal hästi. Mainiti tehnika küllust, ning et juurde seda kindlasti vaja ei oleks. Ühel korral toodi eraldi välja kaasõpilaste segamist tunni ajal ning ühel korral tunti muret tagapinkides istuvate õpilaste pärast, kuna klassid on suured siis ei pruugi taga pinkides istujad tahvlile näha. No ütleme niimoodi, et see on nüüd klassid on suured ja kui on palju rahvast, lapsi klassis siis need tagumised, kui sa istud tagumises pingis siis nendel on, kellel on noh mina näen aga kõige rohkem on mul kahju nendele kes ei näe tagant poolt nendel on silmanägemine halb aga aga muidu ma olen üldiselt olen rahul (intervjueeritav). Suhteliselt, et see on nii et mõnikord tundides on nii nagu segatakse, aga ma ei pööra tähelepanu sellele (intervjueeritav). ... jaa ...ma arvan et tehnikat on ikka küllaga, et juurde küll ei ole vaja (intervjueeritav).

Rahulolu klasside inventariga (lauad, toolid). Laudade ja toolide puuduse üle õpilased ei kurtnud. Lisati juurde, et kuna meid ongi vähe siis probleeme ei teki. Samas kurdeti, et mõned ruumid on liiga väikesed, ning tehnoloogiat on täiesti piisavalt ja juurde seda vaja ei ole. ...no selle pärast et meid on üldse vähe mõnes klassis ei ole sellist probleemi tekkinud, et ei mahu ära (intervjueeritav). ... eee ruumide koha pealt võiks niipalju viriseda, et mõned on

hästi, mõned on liiga väikesed... minu meelest on tehnoloogiat täiesti piisavalt. Mina leian et rohkem ei ole vajagi seda tehnikat klassi (intervjueeritav).

Rahulolust koolitundide pikkusega. Peaaegu kõik intervjueeritavad (8) arvasid, et 90 minutiline tunni pikkus on piisav. Mõned õpilased tõid välja, et alguses oli harjumatu, kuid nüüd on juba täiesti paras pikkus. Ühel korral mainiti, et tunni lõpu poole kipub ära väsima. Algul oli pikk aga nüüd olen ära harjunud (intervjueeritav). Aegajalt tundub liiga pikk, aga muidu on täiesti paras, lihtsalt leppisin faktiga, et ei saa ennast varem liigutada (intervjueeritav). ... mmm natukene liiga pikk on sest väsib ära tunni lõpus (intervjueeritav).

Puudujääkidest tunnis korralikult kaasatöötamiseks, kas on midagi mis takistab seda. Kahel korral toodi välja kohvi joomise vajadust ja ühel korral söömist. Nende puudumisel oleks tundidest raske osa võtta. Ühel korral toodi välja tervist, kui see on korras siis saab ilusti tunnis kaasa teha. Kahel korral mainiti ka unepuudust, kui pole korralikult magada saanud siis on tunnis raske. Töövahendite puudust ei maininud keegi. Ühel korral toodi välja ka motivatsiooni puudust, aga see pidavat mingi aja jooksul jällegi üle minema. Ma kindlasti hommikul on kohvi ja midagi hamba alla saada, sest muidu see, see kooliaeg mis on on nii pikk ja lihtsalt ei jõua (intervjueeritav). ... jaa kui tervis korras on siis (intervjueeritav). ... eeee vahepeal on õppimises puudu motivatsioon ja laiskus, vahepeal ei viitsi ja ei näe mõtet, miks ma peaksin seda või teist asja õppima... jah see see läheb mingi aeg üle (intervjueeritav).

Õpetajate seletustest arusaamine tunnis. Seitse õpilast leidsid, et õpetajad seletavad piisavalt hästi. Ühel korral mainiti, et on üksikuid kordi kui aru ei saa ja ühel korral mainiti, et osad õpetajad räägivad liiga kiiresti ja midagi aru ei saa. Seletavad piisavalt (intervjueeritav). Mõned õpetajad on küll nihukesed kes puristavad nii kiirelt ära ja siis ei saa mitte mõhkugi aru (intervjueeritav). ... mm väga üksikuid kordi kui on puudu midagi üldiselt ma saan kõigest aru, mida õpetajad seletavad (intervjueeritav).

Õpetajale märku andmine mõne arusaamatuse korral. Õpetajale märku andmiseks õpilased enamasti (4 õpilast), kas küsivad või annavad käega märku. Ühel korral mainiti, et ei annagi eriti märku, vaid lihtsalt joonistab midagi oma vihikusse. Ühel korral toodi välja ka

see, et tunni ajal proovib ise hakkama saada ja pärast läheb järele vastama. Üks õpilane tõi välja ka selle, et vahest harva, kui õpetaja ei pane teda tähele, siis ta lihtsalt loobub ja ei anna enam märku. ... *mmm kas käega või lähen lihtsalt õpetaja juurde ise (intervjueeritav). Tunni ajal proovin ise hakkama saada... lähen järelvastamisse (intervjueeritav). ... ma mõned korrad püüa, näiteks püüan või annan endast märku aga vahepeal väga harva on juhtunud niimoodi, et ta ei pööragi tähelepanu, siis ma lihtsalt loobun ja ei tee seda (intervjueeritav).*

Õpilaste arvamused õpetaja jõudmisest nendeni, kui nad abi vajavad. Neli õpilast tõi välja, et neil pole sellega probleemi olnud. Üks õpilane leidis, et vahepeal on ja üks vastas kindlalt et jah on olnud probleeme. Ühel puhul toodi välja ka see, et klassis ongi palju õpilasi ning õpetaja ei jõuagi kõigini ning õpilane püüab ise ikka aru saada, mida on vaja teha. ...*mmm vahepeal on küll jah (intervjueeritav). No meil on küll klassis vähe aga eks kõik tahavad abi saada ja et ütleme ausalt et õpetaja ei jõua kõigil ajal lapse juurde, ma saan sellest väga hästi aru ja ma proovin sellest ise aru saada, et mida peab tegema (intervjueeritav).*

Õpetajatele oma soovidest rääkimine või arvamuse avaldamine tundide läbiviimise osas. Viis õpilast vastas, et neil pole olnud tahtmist ega soovi õpetajatele midagi öelda (soovitusi tundide läbiviimiseks või teisiti õpetamiseks jne.). Üks õpilane ütles, et tema ütleb välja kõik, mis pähe tuleb. *Kõik mis mul on pähe tulnud, need ma olen öelnud (intervjueeritav). ... eee niiväga mõelnud ei olegi, praegu küll ette ei tule (intervjueeritav).*

Õpilaste arvamused igavusest ja selle põhjustest õppetundides. Kõik kaheksa intervjueeritavat õpilast vastasid, et neil on tundides või siis teatud tundides väiksemal või suuremal määral igav. Põhiliseks igavuse põhjuseks toodi välja, et õpetajad räägivad või siis kordavad sama asja liiga palju. Üheks igavuse põhjuseks toodi veel välja liiga raskeid aineid, kui õpilane aines aru ei saa siis ta lihtsalt igavleb seal tunnis. Toodi ka välja seda, et kui õpilane saab töö kiirelt valmis siis peale seda hakkab tal igav. *Jah, peaaegu kõiges... selles et ma saan enda töö kiirelt valmis ja siis ei ole mul olnud tegevust (intervjueeritav). ... nooo, kui õpetaja nagu liiga leebelt hakkab seletama seal nagu kõik proovib ära seletada siis jah hakkab igav... no eriala tundides mõnikord nagu, seal hakkas igav niimoodi et õpin pähe niimoodi mul jääb kohe meelde niimoodi, õpetaja kordab ja kordab ja kordab siis on liiga*

nagu kaua läheb sellega (intervjueeritav). Mõnikord... mmm enamasti ikka ajaloos ja matemaatikas, inglise keeles ka... mmm need on põhjendatud sellest et ma ei saa aru sellest või minu jaoks lihtsalt igav aine (intervjueeritav). Mõndades tundides ikka jah, keemia sest õpetaja räägib liiga palju (intervjueeritav). ... mmm võib olla mõnes tunnis... näiteks inglise keeles, kui su õpetaja räägib terve tund inglise keeles, sest sa ei saa mitte midagi aru lihtsalt (intervjueeritav).

Õpilaste kodusele õppetööle kulutatud aeg. Viis õpilast tõid välja, et see sõltub suuresti kui palju õppida on antud. Üldiselt kulub õppimisele keskmiselt kuni pool tundi. Üks õpilane ütles, et vähemalt tund aega, üks ütles, et kaks tundi kindlalt ja üks mainis, et maksimaalselt tund. See oleneb palju meil on olnud koduseid töid ja kui on vähem siis saan ütleme 10-20 või natukene rohkem isegi läheb, et seal on puhkeajad ja söömise ajad on veel vahel (intervjueeritav). Kui on palju õppida siis kuskil tund aega, kui on vähe siis 15 kuni pool tundi (intervjueeritav). ... eee kodus ma tegelikult õppimise peale oma aega ei kuluta väga. Maksimaalne on tund aega, kui midagi suuremat ei ole... jah enamasti ma tegelikult ei õpigi, väga harva kui ma õpin kodus (intervjueeritav).

Abistajad koduste tööde tegemisel. Koduste tööde tegemisel püüavad kõik ikkagi ise hakkama saada, kasutades selleks siis internetti, mida mainiti ühel korral. Kui tõesti on väga raske siis neljal korral mainiti kursusekaaslast ja ühel korral mainiti vanemaid ja vanemat õde. Enamasti pean ma ise hakkama saada aga vahepeal küsin abi oma vanemalt õelt... mmmm ... abi ma saan peaaegu kõigilt aga ma ei oskagi seda seletada, ... tegelikult saab abi saab igalt poolt aga kõik ei seleta nii hästi (intervjueeritav). Kodus aitab ema kuna ema isa elavad lahus siis vahepeal käin ka isa juures abis (intervjueeritav). Eks ikka internet (intervjueeritav).

Kursusekaaslaste aitamisest õppetöös. Kaheksa õpilast ütlesid kindlalt, jah aitan küll, ühel juhul mainiti, et kui on abi vaja ja kahel puhul siis kui tullaakse küsima või paluma. Jah , kui on abi vaja (intervjueeritav). Kui nad paluks siis küll (intervjueeritav). Aitan küll. Enamasti ma aitan siis kui küsitakse, ma ei ole väga selline, kes läheb ise pakub. see on väga harva ja see on siis kui mul igav on (intervjueeritav).

Õpilaste arvamused koolis olevatest õppimiskohtadest. Kuus õpilast vastasid, et õppimiseks sobib koolis raamatukogu. Samas tõid kaks õpilast välja, et raamatukogus käib palju rahvast ja internet on seal ka aeglane, kuid sellegipoolest saab seal õppimise ära tehtud. Kaks õpilast leidsid, et infokogu. Samas mainiti infokogu kohta, et seal on arvutid, kas siis kinni või katki. Õppimise võimaluseks mainiti ka järelvastamise või järelaitamistunde. ... on raamatukogu nooo, seal käib niipalju rahvast ja asjad noh eks see nett ole aeglane ja kõik muu, aga üldiselt olen kõik oma õpingud seal ära saanud (intervjueeritav). Kas infokogu või siis järelaitamistunnid no seal on küll enamasti kas siis arvutid kinni või katki agakui mingit kirjatööd on siis laudu on seal piisavalt (intervjueeritav). ... mmm minu meelest on raamatukogu päris hea koht kus õppida, teist sellist kohta mina ei leiagi, eee see on minu meelest on see väga hea (intervjueeritav).

Õpilaste arvamused kooli poolt pakutavatest vaba aja veetmise võimalustest. Vabaaja sisustamise võimalustest mainiti kõige rohkem jõusaali (kolmel korra). Kahel korral mainiti aeroobikat. Lihtsalt huviringe mainiti kolmel korral. Vähese huvi põhjuseks on ajapuudus, mainiti, et päevad on pikad. Ühel korral mainiti põhjuseks, et spordisaali duširuumis võiksid olla kabiinid ning osa seltskonda, kes spordisaali kasutab on „liiga isased“. On võimalused täitsa olemas... ohhh olen mõelnud sellele, aga niipalju tegemist on ja need koolipäevad on nii pikad, et ei jõua (intervjueeritav). On küll... mmm, kas siis jõusaal või mingi huviring või midagi sihukest... ei no see ruumid ja need on kõik normaalsed välja arvatud duširuum, kus võiksid olla kabiinid, aga ülejäänud on normaalne... ja osa seltskond kes käib, on seal liiga isased (intervjueeritav).

Õpilaste tegevused koos sõpradega peale tunde. Konkreetseid tegevusi õpilased välja ei toonud, kuuel korral mainiti, et käime niisama kusagil väljas jalutamas. Ühel korral mainiti, et üldse ei käi ning ühel puhul toodi välja, et kuna nüüd on laps siis enam ei saa käia. ... noo...käime linna peal niimoodi lihtsalt nagu aega veetmas, niimoodi mitte niimoodi kuskil ei tee lollusi ega midagi, lihtsalt oleme linnapeal ja ajame juttu (intervjueeritav). Kas sõprade pool või siis niisama väljas jalutamas et kui on ilusad ilmad või (intervjueeritav). Jalutame väljas, ma ei tea, niisama liigume ringi igal pool (intervjueeritav).

Õpilaste teadlikkus isikutest, kelle poole on võimalik pöörduda kui kursusekaaslaste või õpingutega on tekkinud probleemid. Kaheksa õpilast pöördus probleemide korral kursusejuhataja poole. Kolmel korral mainiti kooli sotsiaaltöötajat, kahel korral nimepidi. Ühel korral toodi välja osakonnajuhataja, kursusekaaslased ja tugikeskus. Kolmel korral mainiti ka õpetajaid. Üks õpilane ütles, et ei pöördus kellegi poole, vaid peab ise oma probleemidega hakkama saama. ... eee kursusejuhataja, siis kooli psühholoogi juurde ja kes see (kooli psühholoogi nimi) on ametilt, tema juurde ka... pole kordagi olnud vaja, aga ma arvan, et saaks küll abi... mmmm kindlasti on veel, aga mulle ei meenu praegu, kursusekaaslaste näiteks (intervjueeritav). ... mmm ma ei tea, üldjuhul mul ei ole vähemalt praeguseni ei ole pigem mingeid probleeme olnud... ma usun et ikka saab kursusejuhataja poole pöörduda (intervjueeritav). Kursusejuhataja poole... õpetajad (intervjueeritav). Kellegi poole ei pöördu... üksi saan hakkama... ma saan ise ennast aidata... ise saab oma probleemid lahendada keegi ei pea abi küsima (intervjueeritav).

Õpilaste teadlikkus tugisüsteemist ja selle võimalustest neid aidata. Viiel korral mainisid õpilased, et tugisüsteem aitab isiklike või pere probleemide puhul. Konkreetsetest probleemidest mainiti õppimisega seotud probleeme (kuuel korral), Ühel korral mainiti, et ei oska öelda mis probleemiga sinna võiks pöörduda. Ja tean, et selline asi on olemas... aaa näiteks õpingute ja ka enda muredega (intervjueeritav). Ja olen küll... mmm näiteks kui on mingi tõsine mure- , et kas on nagu hinded on halvad või siis kui koolist välja langevad siis võib nagu nõu küsima minna (intervjueeritav). Olen... ei oska öelda mis murega (intervjueeritav).

Arutelu

Käesoleva uurimuse raames tõid erinevad seadused ja dokumendid välja erinevaid definitsioone haridusliku erivajaduse kohta. Nende sisu oli küll enam jaolt sama, kuid sõnastus oli erinev. Ainult põhikooli ja gümnaasiumiseadus tõi välja õpilase andekuse kui ühe erivajaduse liigi. Ükski teine seadus ega ka HEV õpilaste õppekorralduse kontseptsioon seda välja ei too. Siinkohal leiab autor, et see on probleemne koht, mis tuleks lahendada seadusandja poolt. Üks ja kindel definitsioon aitaks paremini mõista, kes on HEV õpilane ja kellel on õigus täiendavatele tugimeetmetele hariduse omandamisel.

Intervjuude sissejuhatuses oleva eriala vahetamise küsimuse vastused üllatasid töö autorit, üheksast õpilasest viis vahetaksid võimalusel õpitavat eriala. Õpilased õpivad eriala, mis neid nii väga ei huvita. Töö autori arvates võib see tekitada rahulolematust kogu õppetöö suhtes, millest omakorda võib alguse saada õpimotivatsiooni langus, mis omakorda võib lõppeda õpilase õppetööst kõrvaldamisega. Sellisele olukorrale aitab kaasa lihtsustatud riikliku põhikooli õppekava läbinud HEV õpilase piiratud erialavalik, lahendusena nähakse pakutavate erialade valiku suurendamist (Mutso, Mägi 2008).

Positiivse üllatusena tuli autori jaoks õpilaste rahulolu kooli füüsilise keskkonnaga. Intervjuudest tuli välja, et kooliga kohanemine ei olnud õpilastele suureks probleemiks. Algselt oli olnud probleeme majas erinevate korpuste vahel liikumisega, kuid tänu klassikaaslastele ja infokioskile olid kõik õpperuumid üsnagi kergesti leitavad. Õppeklassidega ollakse üldiselt rahul, mõnel üksikul korral on klassiruum jäänud väikseks. Inventari ja tehnikat olevat piisavalt, kohati isegi liiga palju. Töövahendite puudust ei toonud välja keegi. Probleemina toodi ühe õpilase poolt välja spordisaali juures eraldi olevate dušikabiinide puudumine. Autori arvates on nii tavaõpilaste kui HEV õpilaste seas selliseid, kes on häbelikud ja ei julge teiste juuresolekul duši all käia. Autori arvates võib see tekitada õpilastes ebamugavust ning võib viia selleni, et õpilane hakkab vältima kehalise kasvatuse tunde. Samuti toodi probleemseks välja arvutite vähesus ja internetiühenduse aeglus raamatukogus. Kodused tööd saab seal tehtud, aga arvuti kasutamise vajaduse korral võib jääda hätta.

Õppetööst korralikult osavõtmise takistustena tõid õpilased välja enamasti isiklikke põhjuseid, näiteks unepuudust ja vähest söömist ning mainiti ka tervise korrasolekut. Koolipoolseid tegureid ei mainitud. Samas leiab autor, et unepuuduse võivad tekitada ka

pikad koolipäevad, mida mõned õpilased vabaaja veetmise küsimuse juures välja tõid. Samas koolitundide pikkusega (90 minutit) olid õpilased rahul, öeldi et alguses oli küll harjumatu, aga praegu tundub paras. Vaid ühel korral mainiti, et tunni lõpus kipub ära väsimata.

Õpetajate seletamist tunnis pidasid heaks enamuse uuritavatest, puudusena toodi ühel korral välja seda, et mõned õpetajad räägivad liiga kiiresti või arusaamatus võõrkeeles. Arusaamatuste korral pöördub enamuse õpilasi tunnis enamasti kohe õpetaja poole, andes käega märku või küsides. Vaid kahel korral mainiti, et ei pöörduta õpetaja poole, vaid proovitakse ise hakkama saada või siis minnakse üldse järele vastama. Varasem uuring on välja toonud, et 58% õpilastest pidas õpetajast arusaamist raskeks, uuringust tuli välja, et üldainete õppimisel on kõige raskem ainek aru saamine, konspekteerimine ja iseseisvate tööde koostamine (vastavalt 62%, 76% ja 84%) (Mutso, 2004).

Suureks probleemiks õpilaste jaoks osutus igavus tundide ajal. Kaheksa uuritavat vastasid, et neil on mõnedes tundides vähemal või suuremal määral igav. Ühe põhjustena toodi välja, et saadakse oma ülesandega kiiresti hakkama ja siis pole enam midagi muud teha. Samuti olid põhjusteks liiga rasked õppeained, kui õpilane õppeainest aru ei saa siis ta lihtsalt igavleb seal. Võib eeldada, et igavus võib olla tingitud ka õpilase soovist õppida mingit muud eriala, kuid erialade vähesuse tõttu peab õppima just seda. Lisaks toodi välja ka õpetajate liigset seletamist. Inga Mutso läbiviidud uuring toob välja tõsiasja, et õpetajad ei oma piisavat ettevalmistust õpetamiseks erivajadustega õpilasi. Edukaks õpetamiseks vajavad õpetajad ise koolitust ning tugivõrgustiku olemasolu koolis, samas võib eeldada, et eelmainitud probleemi võib tekitada ka õpilaste eesmärk kutsekoolis omandada eriala, mitte õppida üldaineid (Mutso, 2004).

Väga hästi olid õpilased informeeritud, kuhu pöörduda, kui õpingutega või isiklikus elus tekivad probleemid. Peale ühe pöördusid kõik uuritavad kursusejuhataja poole. Teati väga hästi ka kooli psühholoogi. Probleemidest, millega pöörduda tugisüsteemi poole, toodi välja nii isiklikud kui õppimisega seotud mured, ainult ühel juhul ei teatud, missuguste muredega sinna võiks pöörduda.

Käesoleva töö ühe olulise kitsaskohana toob autor välja teema mahukuse, uurimustöö arenedes sai selgeks, et teema on suur ja selle bakalaureuse töö raamidesse seadmine on keerukas. Samuti toob autor kitsaskohana välja enda vähese kogemuse intervjuude läbiviimisel, autor leiab, et ta ei saanud nii palju informatsiooni kui ta alguses oli lootnud. Uurimusest saadud tulemusi saab kasutada uuritava kutsehariduskeskuse HEV õpilaste rahulolu üldistamisel, kuid neid ei saa üldistada teistele koolidele. Üheks suureks kitsaskohaks

oli valim, mitte ükski valimisse sattunud õpilastest ei elanud kooli ühiselamus. Seega ei saanud teada, millised probleemid ja raskused võivad tekkida õpilastel ühiselamus elades. Töö autoril olid ettevalmistatud küsimused kooli ühiselamus elamise kohta, kuid kahjuks ei saanud neid kasutada. Samuti on suureks miinuseks karjäärinõustamise küsimuste väljajäämine intervjuu küsimustikust. Selle tingis uurimuse areng peale intervjuude läbiviimist. Uuritavate õpilaste seas ei olnud ka kedagi, kes oleks otseselt pöördunud abi saamiseks tugisüsteemi poole, mistõttu ei tulnud uuringust välja, kas ja kui hästi tugisüsteem reaalselt suudab õpilaste probleeme lahendada.

Töö praktiliseks väärtuseks on uurimusest saadud tulemused, milledele toetudes saavad kutsehariduskeskuse õpetajad, kes puutuvad kokku HEV õpilaste õpetamise ja nende tugiteenuste tagamisega, muuta efektiivsemaks õpetamist ja tugiteenuste tagamist. Töö autor sai teada HEV õpilaste probleemidest tundides ning üritab õppetööd paremini kohandada vastavalt nende vajadustele. Uurimusest saadud tulemusi kavatses töö autor tutvustada uuritava kooli tugipersonalile ning HEV õpilaste õpetajatele ning kursusejuhatajatele.

Käsitletud teema edasi uurimiseks soovib autor tulevastel uurijatel keskenduda ainult ühele uurimisküsimusele, kas siis uurida õpilaste rahulolu tugisüsteemiga või õppekeskkonnaga. See annab uurijale võimaluse teemasse paremini süüvida. Empiiriliste andmete kogumiseks soovib autor endiselt intervjuud, kuid intervjuu küsimused tuleks kindlasti koostada kaasates eksperti, kuna HEV õpilaste uurimine on keerukas ja küsimustiku valesti koostamisel ei pruugi kätte saada vajalikku informatsiooni. Küsimused peaksid olema koostatud selliselt, et sama asja küsitakse mitu korda, kuid erinevate küsimustega. Selleks, et saada valimisse vajalikud isikud peaks uurija kasutama eesmärgist lähtuvat valimit, et ei tekiks olukorda nagu käesolevas uurimuses tekkis, kus valimisse ei sattunud ühtegi ühiselamus õppivat õpilast.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalareusetöö eesmärgiks on uurida ühe kutsehariduskeskuse hariduslike erivajadustega õpilaste rahulolu õppekeskkonna ja tugiteenustega. Töö teoreetilises osas antakse ülevaade hariduslikust erivajadusest, hea õppekeskkonna komponentidest ning uuritavas koolis olevatest tugiteenustest lähtuvalt erialakirjandusest. Empiirilisi andmeid on kogutud intervjuudega ja analüüsitud temaatilise sisuanalüüsiga. Valim koosnes üheksast haridusliku erivajadusega õpilasest. Käesolevas töös läbiviidud uuringust saab välja tuua järgmised tulemused:

Füüsilise õppekeskkonnaga on uuritava kooli haridusliku erivajadusega õpilased rahul. Välja ei toodud ühtegi suurt puudujääki, õppevahendid ja klassiruumid on õpilaste arvates alati hästi kohandatud ning õppevahenditest puudust pole olnud. Uuritavasse kooli õppima asudes oli esialgu õpilaste jaoks segane suures koolis orienteerumine ja õigete õpperuumide leidmine, kuid sellega harjuti üsna kiiresti.

Vaimse ja sotsiaalse õppekeskkonnaga on uuritavas koolis hariduslike erivajadustega õpilastel probleeme. Toodi välja õpetajate liigne kiirustamine õppetöoga ja abi vajamisel õpilase mittemärkamine. Samuti tunnevad paljud õpilased tundides igavust, mis on tingitud ülesannete kiirest lahendamisest kui ka tunnis õpetatavast mitte arusaamisest. Probleemide põhjused võivad olla tingitud õpetajaskonna piisava ettevalmistuse puudumisest, õpetamaks hariduslike erivajadusega õpilasi kui ka õpilaste soovist omandada kutsekoolis eriala, mitte õppida üldaineid. Võib eeldada, et igavuse põhjustajaks võib olla ka õpitavate erialade vähesus hariduslike erivajadustega õpilastele. Kuna valikud on piiratud siis õpitakse seda, mis saada on, mis omakorda toob esile madala õpimotivatsiooni.

Tugisüsteemist on uuritava kooli õpilased hästi informeeritud. Teatakse väga hästi kelle poole pöörduda probleemide tekkimisel nii õppetöös kui ka eraelus. Koolipoolt pakutavad tugiteenused, individuaalne õppekava, õppekojad, karjäärinõustamine ja erinevad tugiisikud on kõik asjakohased ja õpilaste rahulolust võib eeldada, et täidavad neile pandud ülesandeid hästi.

Summary

The aim of the present bachelor's thesis is to study the contentment with study environment and educational support system of students with special educational needs (SEN) of one vocational education centre (VEC). In the theoretical part of the thesis an overview is given of SEN, components of study environment and of the support services available in the VEC. The empirical data was gathered by interview and analysed by thematic content analysis. The sample consisted of nine SEN students of one VEC.

The results of the study show that SEN students are content with the physical environment of the school. No major shortages with means of study, classrooms and adapted instruments were brought up. One of the problems mentioned in interviews was the difficulty of orientation in the school building at the beginning of studies.

Some problems were mentioned with the social and mental study environments. The SEN students mentioned teachers' usage of hurrying and not noticing students' need for help during class. Boredom in class due to need to rush with exercises and not understanding the subject was also frequent. The problems might be due to the lack of knowledge concerning SEN students in teacher training or the students' interest to only learn the practical skills of the profession in VEC. The cause of boredom during studies might presumably be the lack of speciality for SEN students and since the options are limited the motivation to study the available specialities might be low.

Students were well informed about the support system of the VEC. The knowledge of people whom to turn to in case some problems arose, was good. The means of support offered by VEC (individual study plans, studyhalls, career counselling, support persons for SEN students) were all used daily and helped to establish contentment.

Tänuõnad

Täna kutsehariduskeskuse õpilasi, kes andsid intervjuud käesoleva uurimustöö koostamiseks.

Täna kooli sotsiaalpedagoogi, kes aitas luua intervjuu küsimustikku.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Allkiri: .....

Kuupäev: .....

Kasutatud kirjandus

- Ezzy, D. (2002). *Qualitative Analysis: Practice and Innovation*. Australia: Allen & Unwin.
- Haridus ja Teadusministeerium (2013). Hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorralduse kontseptsioon. Külastatud aadressil <http://erut3m.havike.eenet.ee/hev/wp-content/uploads/2014/02/HEV-%C3%B5oilaste-%C3%B5ppekorralduse-kontseptsioon.pdf>.
- Haridus ja Teadusministeerium (2013). Hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorraldust ootavad ees muudatused. Külastatud aadressil <http://www.hm.ee/index.php?0513723>.
- Haridus ja Teadusministeerium (2014). Haridussilm. Külastatud aadressil <http://www.haridussilm.ee/>.
- Kasemets, K., Järvan, A. Peterson, K., Antsu, G., Kaasik, Ü., Aru, H., Reimand, I., Volens, U., Gromov, A., Kuningas, A. (2008). Eesti majanduskasvu ja tööhõive kava 2008-2011 Lissaboni strateegia rakendamiseks. Tallinn. Külastatud aadressil http://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/riigikantselei/strateegia/_b_konkurentsivoimekava_b_/majanduskasvu-ja-toohoive-kava-2008/majanduskasvu-ja-toohoive-kava-2008/MTTK_2008_2011_EST_kujundusega3.pdf.
- Kivirand, T. (2014, 31. jan). Hariduslikest erivajadustest: mõistetest, statistikast ja tulevikusuundumustest. *Õpetajate Leht*.
- Kontor, A., Tiirmaa, L., Randma, L., Kulderknup, E. (2013). Individuaalne õppekava kui õpilase individuaalse arengu toetamise üks tugimeede. SA Innove.
- Koolieelse lasteasutuse seadus. Riigi Teataja, (redaktsiooni jõustumise kp: 28.12.2013).
- Kriips, H., Siivelt, P., Rajasalu, A. (2012). Suhtlemine probleemsete lastega. Tartu: AS Atlex
- Krull, E. (2000). *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Kutseõppeasutuse seadus. Riigi Teataja, (redaktsiooni jõustumise kp: 01.01.2014).
- Kõrgesaar, J. (2010). *Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Laherand, M.-L. 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn OÜ Infotrükk.
- McMillan, K. & Weyers, J. (2012). *Õppimine kõrgkoolis, Tudengi käsiraamat*. SA Archimedes, programm Primus ja Antenna Translations 2. Trükk.

Mutso, I. (2004). Erivajadustega õpilaste toimetulek kutseõppeasutuses. Külastatud aadressil http://www.sotsioloogia.ee/vana/esso3/12/inga_mutso.htm.

Mutso, I., Mägi, E. (2008). Erivajadustega õpilaste haridustee valikud. *Haridus*, 11 12/2008, 41-46.

Ofsted (2005). Pupils' satisfaction with their school. Retrieved from <http://www.ofsted.gov.uk/resources/pupils-satisfaction-their-school>.

Partnership for 21st Century Skills (s.a). 21st Century. Learning Environments. Retrieved from http://www.p21.org/storage/documents/le_white_paper-1.pdf.

Pern, K. (2007). Õpilaste rahulolu koolis – kas peaks uurima? *Haridus*, 1 2/2007, 18-20.

Põhikooli ja gümnaasiumiseadus. Riigi Teataja, (redaktsiooni jõustumise kp: 01.01.2014).

Põhikooli riiklik õppekava. Riigi Teataja, (redaktsiooni jõustumise kp: 01.09.2013).

Stemler, S. (2001). An overview of content analysis. *Practical Assessment, Research and Evaluation*, 7 – 17. Retrieved from <http://pareonline.net/getvn.asp?v=7&n=17>.

Tallinna Haridusamet (2014). Õpilase toetamine koolis. Külastatud aadressil <http://www.tallinn.ee/est/haridus/Opilase-toetamine-koolis>.

Tomlinson, J. (1996). Inclusive Learning; the report of the Learning Difficulties and/or Disabilities Committee of the Further Education Funding Council. Retrieved from <http://inclusion.uwe.ac.uk/csie/tmlnsn.htm>.

Türk, K., Haldma, T., Kukemelk, H., Ploom, K., Irs, R., Pukkonen, L. (2011). Üldharidus- ja kutsekoolide tulemuslikkus ja seda mõjutavad tegurid. Tartu Ülikool, Haridus- ja Teadusministeerium. Külastatud aadressil http://www.google.ee/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.hm.ee%2Findex.php%3Fpopup%3Ddownload%26id%3D11339&ei=xShMU6-IEliVyAPRvIDQBQ&usg=AFQjCNF4xZ8Fkja-ElsSjR_9YPmkb7Cpgg.

UNESCO Institute for Statistics (2012). International Standard Classification of Education-ISCED 2011. Retrieved from <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-standard-classification-of-education.aspx>.

Uuritava kooli dokumentatsioon (2014).

Uuritava kooli kodulehekülg (2014).

Uuritava kooli sotsiaalpedagoog (2014). E-kirjavahetus.

Õpetaja kutsestandard (2013). Külastatud aadressil
<http://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10494558/pdf/opetaja-tase-7.5.et.pdf>.

Õunapuu, L. (2012). Valimid kvantitatiivsetes ja kvalitatiivsetes uurimustes. Tartu Ülikool.
Külastatud aadressil
<https://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/27764/mugavusvalim.html>.

Lisad

Lisa 1

Intervjuu küsimustik

Uurimustöö eesmärk

Lihtsustatud õppekaval õppivate õpilaste rahulolu eriala, õppekeskkonna ja tugiteenustega ühe kutsehariduskeskuse näitel

Uurimustöö küsimused

1. Milline on kutsekoolis õppivate hariduslike erivajadustega õpilaste rahulolu õppekeskkonnaga?
2. Milline on kutsekoolis õppivate hariduslike erivajadustega õpilaste rahulolu tugiteenustega?

Intervjuu kava

Sissejuhatus

1. Iseenda tutvustus.
2. Intervjuu tutvustus, selle eesmärk ja lõputöö eesmärk.
3. Intervjueeritava nimi, eriala kus ta õpib.
4. Miks sa otsustasid õppima tulla just siia kooli?

Küsimused õpitava eriala kohta

Mis sulle enda valitud eriala juures meeldib/ei meeldi?

Kui sulle tekiks uus võimalus eriala valida, millise eriala sa valiksid?

kui valiks uues siis miks just see

Millised on need õpitavad ained, mis sulle koolis kõige rohkem meeldivad/ei meeldi?

miks sulle just need ained meeldivad/ei meeldi?

Küsimused õppekeskkonna kohta

Kui siia kooli tulid, kui pikalt võttis aega, et harjuda nii suure kooliga?

Oli raske/kerge?

Miks?

Kui raske oli uues suures koolis ringi liikumine ja oma tunniplaani järgi õigete klassiruumide leidmine?

Kui oli raske siis mis valmistas raskusi?

Tunned sa end klassis hästi?

Kuidas tundub, kas klassiruumis on kõigile piisavalt laudu ja toole?

Kas tunni pikkus on paras/ liiga pikk?

Tunned sa vahel, et midagi on puudu, et korralikult tunnis kaasa töötada? magamine, hommikukohvi, söök, või on midagi koolis nt. arvuteid on vähe, infotehnoloogilisi seadmeid võiks midagi uut olla jne.

Kuidas sa tunned, kas õpetajad seletavad piisavalt hästi sulle mida peab tunnis tegema?

Mõni näide?

Tunned sa, et õpetajad teevad teile tundi lihtsamaks, arusaadavamaks?

Millisel moel annad õpetajale märku, et sa ei saa aru?

Oled sa tundnud, et õpetaja ei jõua sinuni, kui sa teda vajad?

Tahaksid sa vahest õpetajatele midagi öelda, aga ei ole seda siia maani mingil põhjusel teinud? (mõnda head soovitus, kuidas paremini teid õpetada, mis teile meeldiks tunnis teha)

Mis on sind takistanud?

On sul olnud tundides igav?

Kui on siis millises tunnis sul igav on/ oskad öelda miks see nii võib olla?

Kui palju sa kulutada aega õppimisele peale kooli?

Kes aitab sind koduste tööde tegemisel? (aineõpetajad, sõbrad jne)

Aitad sa vahest enda kursusekaaslasel õppetöös, kui nad seda vajavad?

Kas meie koolis on rahulikku kohta , kus saaksite õppida? (nt infokogu)

Mis kohad?

On siin koolis mingeid võimalusi vaba aja veetmiseks? (nt spordibaas)

Kui on siis millega on seal võimalik tegelda ja kui tihti sa seal käib?

Mis on need tegevused, mida te sõpradega peale tunde teete?

Elad sa ühiselamus või käid kodust kooli?

Kuidas sa tunned ennast ühiselamus elades ?

On teil mingi kindel koht õppimiseks?

Kuidas sa saad õpitud ühiselamus?

Küsimused tugiteenuste kohta

Juhul kui tekib erimeelsusi kursusekaaslaste või õpingutega siis kelle poole on sul võimalus pöörduda?

Oled teadlik tugisüsteemi olemasolust koolis, mis sa arvad, millega ta saab sind aidata?

Kas on veel midagi, mida sa tahaksid omaltpoolt lisada antud teemade kohta?

Sellela on intervjuu lõppenud, suured tänud teile.

Uurimisküsimused

Rahulolu õppekeskkonnaga:

- 1) kui võrd piisavalt kohandatuks ja õppimist toetavaks hindavad HEV-õpilased nende poolt kogetud õppemeetodeid?
- 2) kui võrd piisavalt kohandatuks ja õppimist toetavaks hindavad HEV-õpilased õppevahendeid ja ruume?
- 3) kui võrd piisavalt kohandatuks ja õppimist toetavaks hindavad HEV-õpilased nende poolt kogetud infotehnoloogilisi vahendeid?
- 4) kui võrd piisavalt kohandatuks ja õppimist toetavaks hindavad HEV-õpilased ajakasutust (üksik- ja paaristunnid, liigendatus)?
- 5) kui võrd piisavalt kohaseks ja õppimist toetavaks hindavad HEV-õpilased nende poolt õpperühma suurust ja koosseisu, sh nii homo- kui heterogeensust?
- 6) kui võrd kättesaadavaks ja mõistetavaks hindavad HEV-õpilased teabekorraldust?

Rahulolu tugisüsteemiga ja teadlikkus sellest:

- 1) kui võrd on HEV õpilased teadlikud tugisüsteemi moodustavast personalist ja pakutavatest teenustest?
- 2) kui võrd piisavaks ja õppimist ja isiklikku elu toetavaks hindavad HEV-õpilased tugisüsteemist saadud nõu ja abi?
- 3) kui võrd teadlikud on HEV-õpilased õppenõustamisvõimalustest?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Irina Võsar (sünnikuupäev: 31.07.1977)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose, Hariduslike erivajadustega õpilaste rahulolu õppekeskkonna ja tugiteenustega ühe kutshariduskeskuse näitel, mille juhendaja on Jaan Kõrgesaar.

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 21.05.2014 (*kuupäev*)